

FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU'NDA ESER SAHİPLİĞİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Bu etkinlik T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından desteklenmiştir.

FİKİR VE SANAT ESERLERİ HUKUKU'NDA ESER SAHİPLİĞİNE İLİŞKİN TEMEL KAVRAMLAR

Hazırlayan
Av. Murat OCAKCAN

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteği ile hazırlanan bu projenin içeriği hiçbir surette T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmamakta olup, içerik ile ilgili tek sorumluluk BSB Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği'ne aittir.

İÇİNDEKİLER

9

Eser Kavramı

11

Eser Türleri

15

Eser Sahibi

17

**Sinema Eseri Özelinde Yasanın Eser Tanımının
Değerlendirilmesi**

18

Eser Sahipliğinden Doğan Haklar

29

Hakların Koruma Süresi

31

Hakkın Sınırları

39

Hakların İhlali Halinde Açılacak Davalar

BSB SİNEMA ESERİ SAHİPLERİ MESLEK BİRLİĞİ

BSB Sinema Eseri Sahipleri Meslek Birliği (Belgesel Sinemacılar Birliği), belgesel sinemanın sivil toplumda çoğulculuğun vazgeçilmez bir öğesi olduğunu savunan bir sivil toplum girişimidir.

1997 yılında kuruluşundan bu yana, BSB, Türkiye’de üretilen belgesel filmlerin, uluslararası üretim ve dağıtım ağlarına tam olarak entegre olması için yollar açmak, sinema sektörünü yeniden yapılandırmak ve dönüştürmek amacıyla uluslararası etkinlikler düzenlemekte ve ağlar oluşturmaktadır.

BSB, 18 yıl boyunca Uluslararası 1001 Belgesel Film Festivali’ni ve aynı zamanda çeşitli konferans ve atölye çalışmalarını düzenlemiştir.

BSB, 2011 yılında İSTKA (İstanbul Kalkınma Ajansı) tarafından finanse edilen Dijital Belgesel Kütüphanesi projesini gerçekleştirdi ve proje boyunca uluslararası paneller düzenledi.

BSB, 2013 ve 2015 yıllarında T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve EDN (European Documentary Network - Avrupa Belgesel Ağı) desteğiyle “Pitchin’Istanbul Proje Geliştirme Atölyesi”ni düzenledi. Bu atölyelerde geliştirilen belgesellerden bazıları uluslararası ortak yapımcılar buldu ve ödüller kazandı.

AG DOK (Alman Belgeselciler Birliği) ortaklığında, BSB 2014-2015 yılları arasında Telif Hakları ve Online Yayıncılık adlı projeyi hayata geçirdi. Türkiye’ye özgü bir telif hakkı dağılımı planı tasarlamayı amaçlayan bu proje Avrupa Birliği

Bakanlığı Sivil Toplum Diyaloğu Programı tarafından finanse edildi.

2017 yılında, BSB, belgesel alanındaki kaynaklara erişimi daha az olan bölgelerde yer alan üniversite öğrencilerine yönelik bir belgesel geliştirme programı başlattı. Dört profesyonelden oluşan bir ekip, belgesel filmin sunduğu ifade olanaklarını tartışmak ve öğrencilerin kendi projelerini geliştirmek konusunda uzmanlık sunmak amacıyla Anadolu'da bulunan 10 üniversitede okuyan öğrencilerle bir araya geldi. Bu proje T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından finanse edildi.

Türkiye çapında belgesel gösterimleri düzenlemeye devam eden BSB, aynı zamanda Avrupa Delegasyonu tarafından desteklenen ve Türkiye'deki insan hakları aktivistleri için bir video / belgesel yapım rehberi sağlamayı amaçlayan 'Görsel İşitsel Dokümantasyon ve Dağıtım Araçları Geliştirilmesi ve Uygulanması' adlı bir proje yürütmüştür.

BSB, telif haklarının yasal ve kurumsal oluşumu konusunda yoğun çaba sarf ediyor, Avrupa'daki mevcut yasa ve uygulamaları izliyor-raporluyor, çalışma çıktılarını sektörle ve Bakanlık ile paylaşıyor; bu alandaki yeniden yapılanma sürecine aktif olarak katılıyor. Gerek belgeselciler gerekse iş birliği yapabileceği Sivil Toplum Kuruluşları ile buluşuyor, ortak projeler geliştirmeye devam ediyor.

1. ESER KAVRAMI

5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) 1/B maddesine göre eser kavramı “Sahibinin hususiyetini taşıyan ve ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsullerini” ifade etmektedir. Bu tanım oldukça geniş bir yelpazeye işaret eder ve fikir ve sanatın çok çeşitli ifadelerini içerir. Kanun, bu tanımları kullanarak birçok farklı türde eserin korunmasını sağlar, örneğin yazılı metinler, müzik, resim, heykel, mimari eserler, sinema eserleri, bilgisayar programları ve daha birçok şey bu tanıma dâhil edilir.

Bir fikri ürünün Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’na göre bir eser olarak kabul edilmesi için iki temel şart bulunmaktadır. Bu şartların içerdiği unsurlar şu şekildedir:

Somutlaşma şartı, bir fikri ürünün soyut bir düşünceden veya kavramdan somut bir şekilde ifade edilmiş olması gerektiğini belirtir. Yani, düşünce veya fikir, yasa da tanımlanmış fiziksel bir formda ve duyu larla algılanabilir bir biçimde ortaya konulmalıdır. Örneğin, bir yazarın düşüncelerini yazılı bir metin haline getirmesi, bir bestecinin müziğini notalarla yazması veya bir ressamın tablosunu tuvale aktarması, somutlaşma örnekleridir.

Hususiyet şartı, eserin, yaratıcı bir sürecin ürünü olması gerektiğini ifade eder. Bu, sıradan veya rutin işlerin eser olarak kabul edilmeyeceği anlamına gelir. Eser sahibinin, eseri oluştururken kişisel ve özgün bir katkı sağladığı kabul edilmelidir.

Eser sahibi, eserin oluşturulmasında kendi dūřüncelerini, fikirlerini veya sanatsal yeteneklerini kullanmalıdır. Örneđin, bir sanatçının orijinal bir resim yaratması, bir yazarın benzersiz bir hikaye yazması veya bir bestecinin kendi müziğini bestelemesi yaratıcılık örnekleridir.

Avrupa Birliği içerisinde hususiyet kavramı çeşitli şekillerde ifade edilmiştir. Fransa'da "kişisel sanatsal yaratım", İngiltere'de "yetenek ve emeğin varlığı", Almanya'da "eser sahibinin kişisel ifade biçimi" olarak tanımlanmaktadır. Avrupa Birliği Yüksek Adalet Divanı kararlarında hususiyet kavramı incelenirken "eser sahibinin kendi entelektüel yaratımı" ifadesi kullanılmış, nitelik veya estetik açıdan eserin başka bir teste tabi tutulmayacağı belirtilmiştir.

Bu iki şart, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre bir fikri ürünün eser olarak kabul edilmesi için temel ölçütleri oluşturur. Somutlaşma ve hususiyet bir eserin korunabilirlik ve telif hakkı koruması açısından önemli faktörlerdir.

2. ESER TÜRLERİ

FSEK'in 1/B maddesi (a) bendi ile öngörülen “eser” tanımı içerisinde sınırlı sayıda olmak üzere dört eser grubu tanımlanmış ve kanunun devam eden maddelerinde bu eser gruplarının ne tür fikri ürünleri içerdiği örnekleyici olarak sayılmıştır. Ortaya konulan fikri ürünün bu eser türlerinden birine girmesi yukarıda bahsedildiği üzere eser kavramının objektif şartını oluşturmaktadır.

1. “İlim ve edebiyat eserleri”

FSEK'in 2. maddesi ile “*ilim ve edebiyat eserleri*” niteliğindeki eserler üç bentte örneklendirilmiştir. Birinci bentte sayılan eserler “*herhangi bir şekilde dil ve yazı ile ifade olunan eserler*”, “*bilgisayar programları*” ve “*bir sonraki aşamada program sonucunu doğurması koşuluyla bunların hazırlık tasarımları*”dır. İkinci bentte dans, koreografi, pandomim gibi “*sözsüz sahne eserleri*” yer almaktadır. Üçüncü bentte ise “*estetik değeri bulunmayan*” her tür “*teknik ve bilimsel fotoğraf*”, “*harita*”, “*plan*” ve “*mimari tasarımlar*” sayılmıştır.

2. “Musiki eserleri”

FSEK'in 3. maddesinde “*musiki eserler*”i tanımlamak üzere “*her nevi sözlü ve sözsüz besteler*” ifadesi kullanılmıştır. Bu türde eser sahibinin ifade aracını ses oluşturduğundan koruma konusu da işitilen ses olmaktadır.

3. “Güzel sanat eserleri”

FSEK’in 4. Maddesi uyarınca *“güzel sanat eserleri”* tanımına *“estetik değere sahip olan yağlı ve suluboya tablolar, her türlü resimler, desenler, pasteller, gravürler, güzel yazılar ve tezhipler, kazıma, oyma, kakma veya benzeri usullerle maden, taş, ağaç veya diğer maddelerle çizilen veya tespit edilen eserler, kaligrafi, serigrafi, heykeller, kabartmalar ve oymalar, mimarlık eserleri, el işleri ve küçük sanat eserleri, minyatürler ve süsleme sanatı ürünleri ile tekstil, moda tasarımları, fotoğrafik eserler ve slaytlar, grafik eserler, karikatür eserleri ve her türlü tipler”* girmektedir.

*“Güzel sanat eserleri”*nin ortak niteliği olan *“estetik değer”* kavramının öğretilerdeki baskın görüşe göre *“eşi olmayan, güzellik ölçülerine uyan”* olarak değerlendirilerek birlikte, bu tanım *“çoğunluğun güzellik anlayışına uymayan eserlerin telif korumasından yararlanamaması”* sonucunu doğuracağından haklı olarak eleştirilmiştir.

4. “Sinema eserleri”

“Sinema eserleri”, FSEK’in 5. maddesi tanımı uyarınca *“her nevi bedii, ilmi, öğretici veya teknik mahiyette olan veya günlük olayları tespit eden filmler veya sinema filmleri gibi, tespit edildiği materyale bakılmaksızın, elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterilebilen sesli veya sessiz, birbirleriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisidir.”* Buna göre kanunla sinema eserlerine tanınan korumadan yararlanabilmek için hareketli görüntü dizisi ve sahibinin hususiyeti şartlarının bir arada olması gerekir.

5. “İşlenmeler, derlemeler”

FSEK 1/B maddesinin (c) ve (d) bentlerinde “işlenme” ve “derleme” eserin tanımı verilmiştir. Buna göre “işlenme eser”, “diğer bir eserden istifade etmek suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleridir.” “Derleme eser” ise “özgün eser üzerindeki haklar saklı kalmak kaydıyla, ansiklopediler, antolojiler gibi muhtevası seçme ve düzenlemelerden oluşan ve bir düşünce yaratıcılığı sonucu olan eserdir.”

İşlenmeler, mevcut bir eserin bir başka fikir ve sanat eseri formunda yeniden ortaya konulmasıdır. Yabancı dildeki eserden çeviriler, roman veya öykü benzeri eserlerden uyarlanan film senaryoları işlenme eserlere örnek olarak gösterilebilir. İşlenme eserin “işlenen eserin hususiyetini taşıma” ve “işleyenin hususiyetini taşıma” olmak üzere iki unsuru bulunmaktadır. Bununla birlikte kanunun derlemeleri de eser olarak değerlendirmesine karşın, eser toplamı olma nitelikleri göz önüne alınarak bunlarda hususiyet dikkate alınmamış, bu unsurun yerini “düşünce yaratıcılığı sonucu olma” almıştır. FSEK 6. maddesine göre başlıca işlenme ve derlemeler şunlardır: “Tercümeler; roman, hikâye, şiir ve tiyatro piyesi gibi eserlerden birinin bu sayılan nevilerden bir başkasına çevrilmesi; musiki, güzel sanatlar, ilim ve edebiyat eserlerinin film haline sokulması veya filme alınmaya ve radyo ve televizyon ile yayıma müsait bir şekilde sokulması; musiki aranjman ve tertipleri; güzel sanat eserlerinin bir şekilden diğer şekillere sokulması; bir eser sahibinin bütün veya aynı cinsten olan eserlerinin külliyat haline sokulması; belli bir maksada göre veya hususî bir plan dâhilinde seçme ve toplama eserler tertibi; henüz yayımlanmamış bir eserin ilmî araştırma ve çalışma neticesinde yayımlanmaya elverişli hale getirilmesi; başkası-

na ait bir eserin izah veya şerhi yahut kısaltılması; bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya herhangi bir değişim yapılması”.

FSEK 6. maddesi 11. bendinde veri tabanları da derleme eser olarak tanımlanmıştır. Maddenin tanımına göre verilerin ve materyallerin belli bir amaç için ve özel bir plana göre “seçilip derlenmesi sonucunda ortaya çıkan ve bir araç ile okunabilen ya da diğer biçimdeki derlemeler”, veri tabanlarıdır.

3. ESER SAHİBİ

“Eser sahibi, onu meydana getiren kişidir” (FSEK m. 8). Kanunun eser sahipliğine ilişkin hükümleri bir bütün olarak incelendiğinde tüzel kişilerin eser sahibi olamayacakları, ancak FSEK 18. maddesine göre *“aralarındaki özel sözleşmeden veya işin mahiyetinden aksi anlaşılmadıkça; memur, hizmetli ve işçilerin işlerini görürken meydana getirdikleri eserler üzerindeki hakları kullanma yetkisine sahip olabilecekleri”* öğretide genel olarak kabul görmektedir. İşlenme ve derlemeler bakımından kanunda eser sahibinin, *“asıl eser sahibinin hakları saklı kalmak üzere, işleyen kişi”* olduğu ifade edilmiştir (FSEK m. 8/f. 2).

FSEK 9. madde uyarınca, birden çok kişinin birlikte oluşturdukları eserde, her bir kısım bağımsız olarak değerlendirilebiliyorsa, bu kişiler oluşturdukları kısmın sahibi olurlar. Ortak eserde mali hakların kullanımı ile ilgili olarak maddenin ikinci fıkrasında eserin değiştirilmesi veya yayımlanması konusunda anlaşmazlık çıkması halinde mahkemeye başvurma olanağı tanınmıştır.

Birden çok kişinin oluşturduğu eser, kısımlara ayrılamaz bir bütün oluşturduğu durumlar eserin sahibi *“onu meydana getiren kişilerin birliğidir”* (FSEK m. 10). Bu durumda *“iştirak halinde eser sahipliği”* söz konusu olmaktadır. FSEK m. 10/f. 2 maddesine göre bu birliğe adi şirket hükümleri uygulanmakta ve ortak eser sahipliğinde olduğu gibi yapılacak bir işleme birliği oluşturanlardan biri tarafından izin verilmezse mahkemeye başvurma olanağı getirilmiştir. Ayrıca birliğin

menfaatine aykırı her türlü hukuka aykırı eyleme karşı eser sahiplerinden her birinin “*tek başına hareket edebilmesi*” mümkündür.

“*İştirak halinde eser sahipliği*” kanunda iki şekilde düzenlenmiştir. FSEK m. 8/f. 2’de özel olarak sinema eserlerindeki eser sahipliği düzenlenmiş ve bu tür eserlerde “*yönetmen*”, “*özgün müzik bestecisi*”, “*senaryo yazarı*” ve “*diyalog yazarı*”nın “*birlikte eser sahibi*” olduğu, “*animasyon tekniğiyle yapılmış sinema eserleri*”nde, “*animatör*”ün de eserin birlikte sahipleri arasına katılacağı öngörülmüştür. İştirak halinde eser sahipliğinin bir diğer görünümü ise FSEK m. 10/f. 3’te yer alan, “*bir gerçek veya tüzel kişi tarafından bir araya getirilen kişilerin oluşturduğu eserler*”de söz konusu olmaktadır. Sözleşme ya da kanunda aksi düzenleme bulunmadıkça, bu tür eserler üzerindeki hakları, “*eser sahiplerini bir araya getiren gerçek ya da tüzel kişilerin*” kullanacağı öngörülmüştür.

Eser sahipliğine ilişkin karineler FSEK’in 11. ve 12. maddelerinde düzenlenmiştir. Kanunda öngörülen bu karinelerinin aksinin ispat edilebilmesi mümkündür. FSEK m. 11’e göre “*yayımlanmış bir eserin*” kopyasında ya da “*güzel sanat eserinin aslında*” eser sahibi olarak adını kullanan ya da “*tanınmış müstear adını*” (lakabını) kullanan kişi, “*eserin sahibi*” sayılır. Yine “*kamuya açık yerlerde veya radyo-televizyon aracılığıyla verilen konferans ve temsillerde, eser sahibi olarak tanıtılan kişi o eserin sahibi*” sayılmaktadır. Yayımlanmış eserin sahibinin bu hükümler doğrultusunda belli olmadığı durumlarda sırasıyla “*yayımlayan*”, yayımlayanın kim olduğunun bilinmediği durumlarda ise “*çoğaltan*”, eser sahibine tanınan hak ve yetkileri kullanabilmektedir (FSEK m. 12).

4. SİNEMA ESERİ ÖZELİNDE YASANIN ESER TANIMININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Sinema eserinde senaryo, yukarıda işleme eser tanımıyla örtüşecek şekilde başka bir eseri temel alarak oluşturulabileceği gibi, bir sinema eseri meydana getirmek üzere müstakil bir biçimde de ortaya konabilir. Müstakil, bağımsız olarak yaratılan senaryonun ilim ve edebiyat eseri olarak korunabilmesi de mümkündür. Bu durumda bağımsız senaryo doğrultusunda meydana getirilecek sinema eserinin işleme eser olarak değerlendirilmesi mi söz konusu olacaktır?

Bu noktada eseri meydana getiren sübjektif şart olan hususiyet bakımından bir inceleme yapılması gerekir. İşleme eserdeki başka bir esere bağımlı olup olmama dışında sinemaya özgü unsurlar olan yönetim, diyalog, senaryo, icracı sanatçılar, özgün müziğin dikkate alınması gerekir.

Son derece eklektik (ses, yazı, oyunculuk, görüntü) unsurların orkestrasyonundan oluşan bir bütün olarak sinema eserinden söz edilebilmektedir. Bu halde bu nitelikteki eserlerin ilim ve edebiyat eseri ya da işleme eserden farklı olarak kendine özgü bir eser türü oluşturduğu kabul edilmelidir.

5. ESER SAHİPLİĞİNDEN DOĞAN HAKLAR

FSEK m. 13 uyarınca eser sahibinin “meydana getirdiği eser” nedeniyle ortaya çıkan “mali ve manevi haklarının” bu kanunla korunacağı belirtilmektedir. Kanunda sınırlı olarak sayılan bu haklar, eser sahibine mali veya manevi yönleri ön plana çıkan hukuksal menfaatler sağlamakta, üçüncü kişilerin bu hakları ihlali halinde eser sahibine kanunda öngörülen hukuki ve cezai araçları kullanma olanağı tanımaktadır.

FSEK sisteminde hakların kullanılmasına ilişkin önemli bir husus da 7. maddede belirtilen eserin alenileşmesi ve yayımlanması kavramlarıdır. “Eserin alenileşmesi”nden maksat, eser sahibinin onayı ile eserin “kamuya sunulması”dır. Eserin “yayımlanması” ise, eserin çoğaltılan kopyalarının eser sahibinin onayıyla “satışa çıkarılma, dağıtma ya da diğer bir şekilde ticaret mevkiine konulmasıyla” gerçekleşir. Her iki kavram da “eser ile üçüncü kişiler arasındaki bağın kurulmasını sağlayan hukuki fiillere” ilişkindir. Kanunda söz konusu hukuki fiillere “içerik hakkında bilgi verme”, “koruma süresinin başlaması”, “kamu düzeni”, “genel ve özel menfaatler” gibi nedenlerle hakkın sınırlandırılması, haciz engeli gibi farklı hukuki sonuçlar bağlanmıştır.

Kanunda “eser sahibine tanınan manevi haklar”, “umuma arz (kamuya sunma) hakkı” (m. 14), “adın belirtilmesi yetkisi” (m. 15), “eserde değişiklik yapılmasını menetmek yetkisi” (m. 16), “eserin aslına ulaşma”, “tahrip edilmesini önleme” ve “eseri sergileme” (m. 17/f. 1 ve 3) haklarıdır. “Eser sahibine tanınan mali haklar” ise, “işleme hakkı” (m. 21), “çoğaltma hakkı” (m.

22), “yayma hakkı” (m. 23), “temsil hakkı” (m. 24), “işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı” (m. 25) ve “pay ve takip hakkı”dır (m 45).

a) Manevi Haklar

“Eser sahibinin manevi hakları” FSEK 14 ilâ 17. maddelerinde düzenlenmiştir. Manevi haklar, eser sahibinin ortaya koyduğu eser nedeniyle kendisine sınırlı sayıda tanınan, herkese karşı ileri sürülebilin, tekelci ve mutlak nitelikte hukuksal menfaat sağlayan haklardır. Bu hakların mirasçılara geçmesi, ölüme bağlı ya da sağlar arası işlemlerle tasarrufu mümkün değildir, manevi haklar devredilemez. Ancak eser sahibi hayattayken manevi hakların kullanımını üçüncü kişilere bırakması mümkündür. Yine FSEK 19. Maddesinde, “*eser sahibinin umuma arz yetkisi*” (m. 14) ve “*adın belirtilmesi yetkisi*” (m. 15) bakımından, bu yetkilerin “*kullanımı*” konusunda eser sahibince herhangi bir tespit ya da belirleme yapılmamışsa, “*ölümden sonra vasiyeti tenfiz memuru, bu tayin edilmemişse sırasıyla sağ kalan eş ile çocuklara ve atanmış mirasçılarına, ana babasına ve kardeşlerine*” ait olacağı belirtilmektedir. Mali haklardan farklı olarak, manevi hakların koruması süreye sınırlandırılmamıştır. Kanunda açıkça belirtilmeyen bu durumun hakkın doğasından kaynaklandığı öğretide ifade edilmektedir.

“Umuma arz (kamuya sunma) yetkisi”

Eser sahibinin umuma arz (kamuya sunma) hakkı, FSEK 14. maddede düzenlenmiştir. Bir eserin kamuya sunulması, FSEK 7. maddede tanımlanan aleniyet ya da yayımlanma fiilleriyle gerçekleşir. Eser sahibinin eserini kişisel çevresine tanıtmaması kamuya sunma olarak değerlendirilmez. Eser ancak

herhangi bir şekilde sahibinin kişisel çevresi dışına çıkmakla kamuya sunulmuş sayılır ve kanunun öngördüğü hukuksal koruma başlar.

FSEK 14. maddeye göre, bir eserin *“kamuya sunulup sunulmayacağı”* ya da *“kamuya sunma zamanı ve tarzı”* konusundaki yetki münhasıran eser sahibine aittir. *“Bütünü veya esaslı bir kısmı alenileşmemiş”* ya da herhangi bir suretle *“ana hatları kamuya tanıtılmayan”* bir eserin içeriği hakkında ancak eser sahibi bilgi verebilir (FSEK m. 14/f. 2). Eserin kamuya sunulması ya da yayımlanma biçimi, *“sahibinin şeref ve itibarını zedeleyecek nitelikte”* ise, *“eser sahibi yazılı izin vermiş olsa dahi”*, eserin *“aslı ya da işlenmiş şeklinin”* kamuya tanıtılması ya da yayımlanması yasaklanabilir (FSEK m. 14/f. 3). Yasaklama yetkisinden sözleşmeyle vazgeçmek hükümsüzdür. Zira bu yetki eser sahibinin kişilik hakları kapsamında şeref ve itibarıyla ilgilidir.

“Adın belirtilmesi yetkisi”

Eser sahibinin eserinin kamuya sunulmasının zamanını ve tarzını belirleme yetkisinin yanı sıra, eser sahibi olarak kendisini kamuya tanıtır ve tanıtmama ve bu tanıtmamanın ne şekilde olacağı konusunda da yetkiye sahip olması gerekir. FSEK 15. maddesi *“eseri, sahibinin adı veya müstear adı ile yahut adsız olarak, umuma arzetme veya yayımlama hususunda karar vermek salahiyeti münhasıran eser sahibine aittir.”* Demek suretiyle eser sahibine bu hakkı tanımaktadır. Adın belirtilmesi yetkisi *“eser sahibine sıkı sıkıya bağlı bir hak”* olup, eserin üzerine sahibinin adının yazılmasının yanında eserin kullanıldığı her durumda eser sahipliğinin yeterli açıklıkta belirtilmesini isteme hakkını da kapsar. Bir başka eserden yararlanan eser sahiplerinin asıl eser sahibini kaynak göster-

me zorunluluğu da bu kapsamdadır. FSEK 15. maddenin ikinci fıkrası bu durumu düzenlemektedir. Eser sahipliğinin *ihtilaflı olması halinde hakkın tespiti için mahkemeye başvurma olanağı vardır (FSEK m. 15/f. 3).*

“Eserde değişiklik yapılmasını menetmek”

Şekil ve içerik olarak bir bütün oluşturduğu kabul edilen eserin bozulması, değiştirilmesi, esere ekleme ya da çıkarılmaları yapılması hallerinde hususiyet unsurunun etkilenmesi nedeniyle eser sahibinin bu eylemlere ilişkin olarak korunması gerekmektedir. Türkiye'nin tarafı olduğu *“Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi”* 6. (tekrar) maddesinde sözü edilen koruma *“eser sahibinin mali haklarından bağımsız olarak ve bu hakların devrinden sonra dahi eser sahibi eseri üzerindeki sahipliğini ileri sürerek eserinde yapılacak her türlü tahrifatı, bozulma, diğer değişiklikleri, onur veya şöhretine zarar verebilecek her türlü küçük düşürücü fiillere itiraz etme hakkına sahip olacaktır.”* şeklinde ifade edilmiş ve iç hukukumuzda somut ifadesini FSEK 16. madde ile bulmuştur. Madde hükmüne göre eserde kısaltma, ekleme ya da başka surette değişiklikler yapılması ancak eser sahibinin iznine bağlıdır. Bir tablonun bir başka ressam tarafından boyanması, bir musiki eserinin usulüne uygun olmayan tarzda okunması bu hakkın ihlaline örnek olarak gösterilebilir. Eser sahibinden izin alınmadan eserde yapılan değişikliğin küçük olması ya da esere olumlu katkı sağlamanın bir önemi bulunmamaktadır. Eser sahibinin bu değişikliklere karşı çıkabilmesi, hakkın mutlak niteliğinden kaynaklanmaktadır.

Bununla birlikte, eser sahibinin izniyle eserin işlenmesi, kamuya sunulması, çoğaltılması, yayımlanması, temsili gibi durumlarda izin verilen hakkın niteliği gereğince birtakım

zorunlu değişiklikler yapılması gerekecektir. Örneğin, bir romanın işlenme yoluyla senaryo haline getirilmesinde esere müdahale edileceği şüphesizdir. FSEK 16. maddesinin 2. fıkrasında bu hallerde eser sahibinin özel bir iznine gerek olmadığı belirtilmektedir. Eser sahibinin izni olsa dahi, eserde yapılan değişiklikler eserin hususiyetine bozan nitelikteyse ya da eser sahibinin şeref ve itibarını zedeliyorsa, bu tür değişikliklerin daha önce verilen izne rağmen menedilmesi mümkündür. Bu haktan vazgeçildiğine ilişkin sözleşme hükümleri geçersizdir (FSEK m. 16/f. 3).

“Eserin aslına ulaşma, tahrip edilmesini önleme ve eseri sergileme hakları”

Eser, üzerinde somutlaştığı eşyadan (tuval, pelikül vb.) farklı olarak soyut bir fikri ürün olarak varlığını sürdürür. Eserin üzerinde somutlaştığı eşyanın mülkiyetine sahip olan kişi, fikri hakları da devralmış sayılmaz. Eser sahipliğinden doğan haklar, eşyanın devrinden etkilenmez. Örneğin eseri elinde bulunduran ya da malik olan kişi yalnızca eşya mülkiyetine dayanarak eseri kamuya sunamaz. FSEK 17. maddesi, “eseri elinde bulunduran zilyed ve malike karşı”, eser sahibinin haklarını düzenlemektedir. Maddenin 1. fıkrasında eser sahibine, eseri elinde bulunduran zilyed ve malikten geçici faydalanma için eseri talep etme hakkı tanınmaktadır. Bu hakkın kullanılabilceği eserler madde metnindeki sayılanlardan ibarettir: “a) Yağlı boya ve sulu boya tablolar, resimler, heykeller gibi FSEK 4. maddesinin 1. ve 2. bendinde sayılan güzel sanat eserleri, b) FSEK 2. maddesinin birinci bendinde sayılan ve sahibinin el yazısıyla yazılmış ilim ve edebiyat eserlerinin asılları ile c) bestecinin el yazısıyla yazılmış musiki eserleri”.

FSEK m. 17/f. 3 uyarınca, “*eserin tek ve özgün olması halinde eser sahibi, kendisine ait tüm dönemleri kapsayan çalışma ve sergilerde kullanmak amacıyla, koruma şartlarını yerine getirerek iade edilmek üzere*” eseri zilyed veya malikten isteme hakkına sahiptir.

b) Mali Haklar

Eser sahibinin ortaya koyduğu eserden “*ekonomik*” olarak faydalanmak istemesi son derece doğaldır. FSEK’te “*mali haklar*” eser sahibine bir eserden “*ekonomik olarak yararlanma*” ve başkalarının eserden yararlanmasını yasaklama şeklinde ikili işleve sahip olmak üzere düzenlenmiştir. FSEK m. 20 uyarınca “*alenileşmemiş bir eser*”den eser sahibinin herhangi bir surette faydalanma hakkı yalnızca eser sahibine ait olmakla birlikte, alenileşmiş eserler bakımından mali haklar kanunda sayılan haklarla sınırlıdır. Bu haklar birbirinden bağımsızdır. Haklardan birinin devredilmiş olması, diğerinin devri anlamına gelmez. Bu durum FSEK m. 52’de yer alan “*mali haklara ilişkin sözleşme ve tasarruflarda her hakkın ayrı ayrı gösterilmesi zorunluluğu*”nu içeren hükümlerle de ifadesini bulmaktadır. Haklardan birinin devir gibi bir hukuki işleme konu olması diğer hakları etkilemez. Mali haklar, “*manevi haklardan farklı olarak devredilebilir*” ve eser sahibinin ölümünden sonra mirasçılara intikal edebilir.

FSEK’te eser sahibine tanınan mali haklar, “*işleme hakkı*” (m. 21), “*çoğaltma hakkı*” (m. 22), “*yayma hakkı*” (m. 23), “*temsil hakkı*” (m. 24), “*işaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı*” (m. 25) ve “*pay ve takip hakkı*”dır (m. 45).

“İşleme hakkı”

Daha önce işleme eserlere ilişkin açıklamalarda ifade edildiği gibi işleme, bir eserin kanunda sayılan bir başka eser formuna dönüştürülmesidir. FSEK 21. maddesi bir eserin onu işleme yoluyla faydalanma hakkını münhasıran eser sahibine tanımıştır. Eseri işleyen, asıl eseri ancak eser sahibinin izin verdiği sınırlarda kullanabilir. Örneğin asıl eserin yabancı bir dile çevrilmesi için izin veren asıl eser sahibinin yeni bir çeviri ya da eserin farklı bir türe dönüştürülmesi konusunda izin verme/yasaklama hakkı devam eder. Dolayısıyla *“işleme eserin yeni değerlendirilmeleri için de izin alınmalıdır”*. Ancak şahsi kullanım için işleme, bilgisayar programlarına ilişkin özel hükümler saklı olmak üzere, kural olarak serbesttir. Eser sahibinden işleme hakkını devralan, kendi işlemesine ilişkin mali ve manevi haklardan yararlanabilir. Ancak işleme eserin devrine ilişkin FSEK m. 49/f. 2 ile bir sınırlama getirilmiş ve bu tür eserlere ilişkin devirlerde *“asıl eser sahibinin ya da mirasçılarının onayı”* aranmıştır.

“Çoğaltma hakkı”

“Bir eseri çoğaltma hakkı münhasıran eser sahibine aittir” (FSEK m. 22). Çoğaltma *“asıl aynen kopyalanması”* olup, bu eylem *“herhangi bir şekil ya da yöntemle, tamamen ya da kısmen, doğrudan veya dolaylı, geçici veya sürekli şekilde”* olabilir. FSEK m. 22/f. 2’de sayılan *“çoğaltma”* türleri örnekleyici olup, burada sayılmayan biçimlerde asıl kopyalanması da çoğaltma sayılacaktır. Bir tablonun takvimde kullanılması, bir fotoğrafın kitapta kullanılması ya da ürün veya ambalajlar üzerinde kullanılması gibi eylemler çoğaltmaya örnek gösterilebilir. FSEK 57. maddesi hükmü çoğaltma hakkı konusunda özel bir hükme yer vermiştir. Buna göre asıl veya çoğaltılmış

nüshalar üzerinde mülkiyet hakkı devredilmiş olsa bile, aksi kararlaştırılmış olmadıkça, bu durum fikri hakların devri anlamına gelmez. Yine aynı maddenin 2. fıkrasında bir “*güzel sanat eserini çoğaltma hakkına sahip olan kişi*”den “*kalıp ve benzeri çoğaltma aletlerinin zilyetliğinin edinilmesi*”, aksine bir düzenleme bulunmuyorsa, “*çoğaltma hakkının da devredildiği*” sonucunu doğurmaktadır.

“Yayma hakkı”

“*Bir eserin aslını ya da çoğaltılmış nüshalarını kiralama, ödünç verme, satışa çıkarma ya da diğer yollarla dağıtma*”, yayma fiilini oluşturur. Yaymada eser, satış, kiralama, ödünç verme ya da benzeri herhangi bir yolla piyasaya sunulmaktadır. Burada eylemin mutlaka kâr elde etmek gibi ticari bir amaca yönelik olması aranmaz. Önemle belirtmek gerekir ki, bir eserin okunması, çalınması, sinema filminin gösterimi gibi eylemlerle bu eserlerin radyo ve tv yoluyla iletilmesinde yayma değil, temsil ve umuma iletim söz konusudur. Yayma hakkı FSEK 23. maddesi uyarınca münhasıran eser sahibine aittir. Eseri satın almak suretiyle malik olan kişi, eser sahibinden izinsiz olarak eseri kiraya ya da ödünç veremez (FSEK 23/2). Bu durumda kiralama ve ödünç verme hakları satışa rağmen tükenmemekte, varlığını sürdürmektedir. Kanunda kiralama ya da ödünç verme şeklinde gerçekleşen yayma hakkının üçüncü kişilerce “*eser sahibinin çoğaltma hakkına zarar verecek ölçüde yaygın kopyalama yapmak*” suretiyle kullanılması yasaklanmıştır (FSEK m. 23/f. 3).

“Temsil hakkı”

“*Bir eserden doğrudan doğruya ya da işaret, ses veya resim nakline yaranan aletlerle umumi mahallerde okumak, çalmak,*

oyynamak ve göstermek gibi temsil suretiyle faydalanma hakkı münhasıran eser sahibine aittir” (FSEK 24). Temsil yayımlanma dışında yöntemlerden biriyle eserin kamuya belli bir zaman diliminde sunulmasıdır. Bir yazarın öyküsünün herhangi bir mekânda toplanmış kitleye okunması, bir sanatçının konser sırasında eser icrası, sinema filminin salonda gösterimi, heykel ya da tablonun galeride sergilenmesi temsil hakkının kullanımına örnektir. Temsil eylemi, doğrudan ya da dolaylı olarak gerçekleştirilebilir. “*Doğrudan temsil*”de, eserin umumi mahalde sunulmasında tespit, nakil ya da tekrara yarayan herhangi bir araç kullanılmadan doğrudan izleyici önünde gerçekleşmektedir (konser verilmesi, şiir okunması gibi). “*Dolaylı temsil*”de ise eser “*tespit, nakil ya da tekrara yarayan mekanik bir araç vasıtasıyla*” izleyiciye iletilmektedir. Bununla birlikte FSEK m. 24/ f. 2’de sözü edilen “*temsilin gerçekleştiği yerden başka bir yerde herhangi bir teknik araçla nakli*” durumunda, dolaylı temsil söz konusu olmasına karşın, tekrarlanabilir olma özelliği bulunmamaktadır. Bu ayırımın önemi özellikle hakkın devri durumlarında ortaya çıkmakta, sözleşmede açıkça belirtilmemişse, temsil hakkının devri yalnızca doğrudan temsil hakkına ilişkin olmaktadır.

“İşaret, ses veya görüntü nakline yarayan araçlarla umuma iletim hakkı”

FSEK 25. madde hükmü ile eserin “ *radyo-televizyon, uydu ve kablo gibi telli veya telsiz yayın yapan kuruluşlar aracılığıyla ya da dijital iletim de dâhil olmak üzere işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla yayınlanması ve yayınlanan eserlerin bu kuruluşların yayınlarından alınarak başka yayın kuruluşları tarafından yeniden yayınlanması suretiyle umuma iletilmesi hakkı*” eser sahibine tekeli nitelikte bir hak olarak tanınmaktadır. Burada “*temsil hakkı*”nda olduğu gibi, belli

bir mekânda eserin umum tarafından algılanması değil, eserin belirsiz sayıda kişi ve yerden oluşan umuma ulaştırılması söz konusudur. Umuma iletim eylemi, *“radyo-tv, uydu, kablo gibi telli ve telsiz yayın yapan kuruluşlarla ya da dijital iletim de dâhil olmak üzere işaret, ses ve görüntü nakline yarayan araçlarla”* gerçekleşmektedir. Umuma iletimin *“yeniden iletim”* olarak ifade edilen diğer görünümünde, *“sayılan türdeki yayın kuruluşların yayınlarını alan iletim kuruluşlarının bu yayınları ikinci el olarak iletmesiyle”* gerçekleşmektedir. FSEK 25. maddenin 2. fıkrasında eserin satış, dağıtım veya diğer şekillerde umuma dağıtılması, sunulması hakkının eser sahibine ait olduğu belirtilmiş, aynı fıkrada 2001 yılında gerçekleşen kanun değişikliğiyle eser sahibine dijital ortamda umuma erişimi sağlama hakkı da tanınmıştır.

“Pay ve takip hakkı”

FSEK 45. maddesi, güzel sanat eserlerinin yeniden satışında belirli şartların varlığı halinde eser sahibi ya da mirasçısına satış bedeli üzerinden bir miktar pay verilmesini öngörmektedir. Bu hak dünyada ilk kez Fransa’da 1920 yılında eser sahibi ve mirasçısına tanınmıştır. Hakkın tanınmasında o dönemde tabloları çok yüksek fiyatlara satılan ressam Jean-François Millet’in geride kalan mirasçılarının yoksul bir yaşam sürmelerinin kamuoyuna yansması etkili olmuştur. Kanunumuzda bu hak *“mimari eserler”* hariç olmak üzere, *“güzel sanat eserleri”*ne tanınmıştır. *“Eser sahibi, ikinci dereceye kadar yasal mirasçıları ve eşi, bunlar yoksa ilgili meslek birliği”* bu hakkı kullanabilecek kişiler olarak sayılmıştır. Pay talebi için eserin yeniden satış işleminin koruma süresi içerisinde ve satış işleminin *“sergi, açık artırma ya da bu tür eşyaları satan bir mağazada”* gerçekleşmesi gerekir. Ayrıca *“yeniden satış bedeli ile önceki satış bedeli arasında açık bir*

orantısızlık bulunması” şartı aranmaktadır. Bu durumda “sattığı gerçekleştiren gerçek ya da tüzel kişi bedel farkından uygun bir payı” hak sahiplerine ödemekle yükümlüdür. Ödemeye ilişkin usul ve esasları belirlemek üzere çıkarılan 2006 tarihli Bakanlar Kurulu kararnamesi ile ödenecek miktar için yüzde onu geçmemek üzere farklı oranlar ve pay verme borcundan muafiyet miktarlarını düzenlenmiştir.

6. HAKLARIN KORUMA SÜRESİ

Eser sahibine tanınan manevi hakların koruma süresi ile manevi haklar bakımından yetkilerin kullanılmasına ilişkin kişilere tanınan süreler FSEK'in 26 ve 27. maddelerinde düzenlenmektedir.

a) Mali Haklar Bakımından

FSEK'te eser sahibinin *"mali haklar"*ı süreyle sınırlandırılmıştır. Bu haklar FSEK 27. maddesi uyarınca *"eser sahibinin hayatı boyunca ve ölümünden itibaren 70 yıl boyunca"* kanun koruması altındadır. Eser sahibinin birden fazla olduğu durumlarda koruma, *"son eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıl geçmesiyle"* son bulur. Eser sahibinin bilinmediği, *"anonim eserler"*de 70 yıllık süre *"aleniyet tarihinden itibaren"* başlar. Ancak bu süre sona ermeden önce *"eser sahibi"* adını açıklarsa, söz konusu süre eser sahibinin ölüm tarihinden itibaren hesaplanacaktır. *"Koruma süresinin sona ermesi"* ile birlikte, artık eser sahibine tanınan mali haklardan artık herkes faydalanabilir. Bu hallerde eser sahibinin ya da mirasçılarının izni gerekmez. FSEK 26. madde uyarınca süreler hesaplanırken aleniyet ya da ölüm tarihini izleyen yılın ilk günü dikkate alınır.

b) Manevi Haklar Bakımından

Kanunda manevi haklar bir süreyle sınırlandırılmamıştır. FSEK'in koruma sürelerine ilişkin 26. ve 27. maddeleri açıkça mali haklardan söz etmektedir. Eser sahibine sıkı sıkıya bağlı

olan manevi hakları *“eser sahibinin ölümünden sonra onun adına kullanma yetkisine sahip kişiler”* FSEK 19. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre *“umuma arz”* (FSEK m. 14) ve *“adın belirtilmesi yetkilerini”* (FSEK m. 15) 19. maddede sayılan kişiler, en son hayatta kalanın yaşam süresi kadar kullanma hakkına sahiptir. Eser sahibinin şeref ve itibarını zedeleyen durumlara ilişkin olarak FSEK m. 14, 15 ve 16. maddelerinde sayılan yetkileri, eser sahibinin ölümünden itibaren 70 yıl süreyle 19. maddede sayılan kişiler kullanabilmektedir. Yine bu yetkiler, *“mali hak iktisap eden kişilerce, meşru bir menfaatleri olduğunu ispat şartıyla”* mali hak koruma süresince kullanılabilir. Manevi haklar bakımından belirtilen süreler hakkın koruma süresi değil, 19. maddede belirtilen kişilere tanınan yetkilerin süresidir. Manevi hakları kullanacak kimsenin kalmaması ya da sürelerin bitmesi halinde, 19. maddenin beşinci fıkrası uyarınca Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın belirli koşulların varlığı halinde bu hakları kendi adına kullanması mümkündür.

7. HAKKIN SINIRLARI

FSEK sisteminde eserin alenileşmesiyle birlikte eser sahibinin sahip olduğu sınırlı sayıdaki “*mali ve manevi haklara*” bazı sınırlandırmalar getirilmiştir. Eser sahibi tarafından vücuda getirilen fikir ve sanat eseri aynı zamanda toplumun kültürel mirasını oluşturmaktadır. Kanunda çeşitli gerekçelerle ortaya konulan sınırlandırmalar, eser sahibi ve toplum arasındaki menfaat dengesinin kurulmasına yöneliktir. Hakkın kullanımına yönelik sınırları çizen bu gerekçeler aynı zamanda, hak ihlali iddiaları karşısında bir hukuka uygunluk nedenidir. Eser sahibinin hakları kanunda aşağıda sayılan gerekçelerle sınırlandırılabilir: kamu düzeni, kamu yararı, özel yarar düşüncesi ve hükümete tanınan yetkiler.

a) Kamu Düzeni Düşüncesiyle Eser Sahibine Tanınan Hakların Sınırlandırılması

FSEK 30. madde uyarınca kamu düzeninin gerekli kıldığı hallerde eser sahibinin hakları izne bağlı olmaksızın kamu otoritesi tarafından sınırlandırılabilir. Eserin yargı organları ve diğer resmi makamlarda veya kolluk ve ceza işlerinde bir hususun ispatı ya da başkaca bir işleme konu olmak üzere kullanılması mümkündür. Eserin bu gerekçelerle sözü edilen makamlar tarafından çoğaltılması, yayılması ya da temsili gibi kullanımlar için eser sahibinin izni gerekmez. Aynı şekilde fotoğraflar da genel güvenlik düşüncesi ya da adli amaçlar için, sahibinin izni olmaksızın, resmi makamlar ya da onların emriyle başkaları tarafından çoğaltılabilir ya da yayılabilir.

Kamu düzenine ilişkin sınırlamalara dair bir diğere düzenleme de eserin ticaret mevkiine konulması, temsili ya da benzer şekillerde kullanılmasının kamu hukuku kuralları uyarınca men edilmesi, izne ya da kontrole tabi kılınmasıdır.

b) Kamu Yararı Düşüncesiyle Eser Sahibine Tanınan Hakların Sınırlanması

Kanun'un 31 ila 37. maddelerinde eser sahibinin haklarının kamu yararı gözetilerek sınırlandırılması düzenlenmektedir. Bu sınırlandırmalar, eser sahibinin münhasıran sahip olduğu mali ve manevi hakları karşısında toplumun haber alma, bilgi sahibi olma, eğitim-öğretim ve kültür gibi daha üstün nitelikli menfaatlerinin olduğu düşüncesinden hareketle öngörülmüştür.

FSEK 31. maddesi uyarınca *“resmen yayımlanan ya da ilan edilen mevzuat ve yargı kararlarının çoğaltılması, yayılması, işlenmesi ya da herhangi bir şekilde bunlardan yararlanılması”* serbesttir.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde ya da diğere resmi meclis ve kongrelerde, mahkemelerde ve genel toplantılarda söylenen söz ve nutuklar” haber ve bilgi verme amacıyla çoğaltılabilir, umumi mahallerde okunabilir ya da radyo ve başka suretlerle umuma iletilebilir (FSEK m. 32).

“Yayımlanmış bir eserin tüm eğitim ve öğretim kurumlarında yüz yüze eğitim ve öğretim amacıyla doğrudan ya da dolaylı kâr amacı gütmeyen temsili, eser sahibi ve eser adının olağan şekilde açıklanması şartına bağlı olarak” serbest kılınmıştır (FSEK m. 33). Temsil serbestisi olarak ifade edilen bu sınırlandırmada, yüz yüze eğitim şartı nedeniyle eserin internet-

te ya da kapalı devre bir ağda öğrencilerin erişimine sunulması ya da başka suretlerde çoğaltılması, yayımlanması bu kapsamda değeriendirilemez.

“Yayımlanmış musiki, ilim ve edebiyat eserleri ve alenileşmiş güzel sanat eserlerinden amacın haklı göstereceği bir oranda alıntı yaparak eğitim-öğretim amacıyla seçme ve toplama eser meydana getirmek” serbesttir (FSEK m. 34).

FSEK 35. maddesinde bilimsel ve kültürel gereksinimler nedeniyle bir eserden alıntı yapılmasının hukuka uygun olabileceği durumlar düzenlenmiştir. Buna göre;

- *“Alenileşmiş bir eserin bazı cümle ve fıkralarının müstakil bir ilim ve edebiyat eserine alınması,*

- *Yayımlanmış bir bestenin en çok tema, motif, pasaj ve fikir türünden parçalarının müstakil bir musiki eserine alınması,*

- *Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin ve yayımlanmış diğer eserlerin amacın haklı göstereceği ölçüde ve içeriğini aydınlatmak amacıyla bir ilim eserine konulması,*

- *Alenileşmiş güzel sanat eserlerinin bilimsel konferans veya derslerde, konuyu aydınlatmak için projeksiyon ve buna benzer araçlarla gösterilmesi,”*

hallerinde yapılan alıntı hukuka uygun kabul edilir.

“Haber niteliğinde olması” ve “bilgilendirme kapsamını aşmaması” şartıyla, *“günlük olaylara bağlı olarak fikir ve sanat eserlerinden bazı parçaların işaret, ses ve/veya görüntü nakline yarayan araçlarla alınması mümkündür”* (FSEK m. 37).

Ancak bu sınırlandırmanın “*eser sahibinin hukuki menfaatlerine zarar verecek şekilde*” ya da “*eserden normal yararlanmaya aykırı bir biçimde*” kullanılması mümkün değildir.

- Özel Yarar Düşüncesiyle Eser Sahibine Tanınan Hakların Sınırlanması

FSEK’te eser sahibinin haklarının özel çıkarlar karşısında sınırlandırılması da söz konusu olabilir. Kanun’un 38. maddesi tüm fikir ve sanat eserlerinin kişisel amaçlarla, kâr amacı gütmeksizin kullanılmasını mümkün kılmaktadır. Maddede ifade edilmek istenen yararlanma, ticari kazanç, yayma amacı taşımayan, kişisel çevre içinde kalan, umuma arz edilmeyen nitelikteki kullanımlardır. Bir romanın eser sahibinden izin alınmaksızın deneme amacıyla çevrilmesi ya da senaryoya dönüştürülmesi, bir şiirin arkadaş çevresinde okunması bu tür kişisel kullanımlara örnek olarak gösterilebilir.

“Umumi yol, cadde ve meydanlara temelli kalmak üzere konulan güzel sanat eserlerini fotoğraf, grafik vb. şekillerde çoğaltmak, yaymak, umumi mahallerde projeksiyonla göstermek, radyo-tv vb. araçlarla yayımlamak” serbesttir (FSEK m. 40). Eser sahibi tarafından “*eserin üzerine açıkça bir men kaydını konulmadıkça*”, güzel sanat eserlerinin malikleri tarafından veya maliklerin izni alınarak başkalarının kamusal alanda sergilenmesi mümkündür (FSEK m. 40/f. 2). Yine “*açık artırma ile satılacak eserlerin kamuya gösterilmesi, umumi mahallerde gösterilen ya da açık artırmaya konu edilen eserlerin sergi ya da artırmayı düzenleyen kişiler tarafından bu amaçla çıkarılacak katalog vb. yayınlarla çoğaltılması ve yayılması*” hukuka uygundur. FSEK 40. maddede sayılan hallerde, “*aksine yerleşik bir âdet yoksa, eser sahibinin adının belirtilmesinden vazgeçilebilir*”.

FSEK 41. maddesinde “kaset, CD ve DVD gibi ses ve görüntü taşıyıcılarının restoran, otel vb. umuma açık yerlerde çalınması ve gösterilmesi” şartları düzenlenmiştir.

-Hükümete Tanınan Yetkiler

Kanunla hükümete “eser sahipleri ve bağlantılı hak sahiplerinin haklarının meslek birlikleri aracılığıyla takibi için meslek birliği kurulması ve denetimi” (FSEK m. 42 vd.), “eserlerin bir devlet kuruluşu olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu’nda kullanılması” (m. 43/f. 6), “boş taşıyıcı materyaller ve çoğaltmaya yarayan cihazlardan harç alınması” (m. 44/f. 2) gibi hak ve yetkiler tanınmıştır. Bunların yanı sıra “umuma açık kütüphane, müze ve benzeri kurumlarda” yer alan yayımlanmamış veya alenileşmemiş eserlerin koruma süresi dolmuş olması ve eser sahibince açıkça yasaklanmaması kaydıyla, buldukları kuruma ait oldukları hüküm altına alınmıştır (FSEK m. 46). Eser sahibine tanınan hakların koruma süresi dolmadan çeşitli şartların varlığı halinde kamuya mal edilmesi kanununun 47. Maddesinde düzenlenmiş olmakla birlikte, “Anayasa Mahkemesi’nin 14.05.2015 tarihli, 2014/177 E., 2015/49 K. sayılı kararı” ile maddenin ilk cümlesi Anayasaya aykırı bulunarak iptal edildiğinden, bu hükmün uygulanabilirliği ortadan kalkmıştır.

- Creative Commons Kavramı ve Uygulaması

Yasal sistemimizde yer almamakla birlikte, günümüzde geniş bir kullanım alanı bulan Creative Commons kavramından hakların sınırları çerçevesi içinden söz etmek yerinde olacaktır. Creative Commons (Kısaca CC, Yaratıcı Müşterekler olarak Türkçe’ye çevrilebilir) esasen 2001 yılında ABD’de kurulmuş kar amacı gütmeyen bir kuruluştur.

Kuruluşun temel amacı eser sahibinin ortaya koyduğu eserlerin kullanımını kamunun kolaylıkla erişerek kullanmasına olanak tanıyan birtakım standart lisans anlaşmaları geliştirmektir. Bu lisanslar tek bir fikri ürüne özel değildir, fikri mülkiyet kapsamına giren tüm çalışmalar, (metinler, resimler, müzik parçaları, video klipler vb) için bu lisans türleri uygulama alanı bulabilir ve bu lisans kapsamında özgün içerik oluşturulabilir.

Yaygın inanın aksine, Creative Commons tek bir lisansın değil, yukarıda da belirttiğimiz üzere bir kuruluşun adıdır. Creative Commons'ın geliştirdiği lisanslar birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Bazı CC lisansları fikri ürünün kullanımını nispeten güçlü bir şekilde kısıtlarken, diğerleri eser sahibine tanınan mali haklardan mümkün olduğunca feragat edilmesini sağlar. Örneğin, bir kişi CC BY-SA lisansı altında bir çalışma yayınlarsa, eser sahibinin adının belirtilmesinin yanı sıra lisansın da açıklanması koşuluyla, eserin başkaları tarafından kullanılması mümkündür. Buna ek olarak, kullanıcı, düzenlediği eseri aynı lisans altında yayınlaması koşuluyla eser üzerinde değişiklik yapabilir. CC lisansı, ekonomik olarak bir lisans ücreti maliyetini üstlenemeyecek kişilerin yaratıcı içerik üretebilmesine olanak tanınması nedeniyle son derece önem arz etmektedir.

CC, eser sahibi bakımından esere ilişkin hakların pratik bir şekilde yönetilmesi ve organizasyonunu sağlayan bir yol olarak da pek çok kişi tarafından tercih edilmektedir. Eser sahibinin yasadaki şartları sağlayan eser üzerindeki mali ve manevi hakları yasayla korunmaktadır. Bununla birlikte, eser sahibi, açıkça izin istemek zorunda kalmadan eserlerini başkalarının kullanımına sunmaya karar verebilir. Bunu yapmak için, eserleri, örneğin kopyalama, çoğaltma hakkını üçüncü

kişilere verdiğiine dair uygun bir hukuki metin deklare eder. Ancak, hukukçu olmayanlar için uygun bir yasal metin formüle etmek zordur. Sonuçta, neye izin verildiği ve neye izin verilmediği açık olmalı ve kullanıma sunulan eserlerin kötüye kullanılması mümkün olmamalıdır (örneğin, birinin bu eserlerin yaratıcısının kendisi olduğunu iddia etmesi). Bu sorunu ele almak için Creative Commons organizasyonu bu tür yasal metinler (lisanslar) geliştirmek üzere kurulmuştur.

Girişimin bir parçası olarak, başlangıçta öncelikle Amerika Birleşik Devletleri Telif Yasası'na dayanan çeşitli açık içerik lisansları geliştirilmiştir. Bununla birlikte, diğer yasal sistemlere göre uyarlanmış lisanslar da geliştirilmektedir. Eserin özgür şekilde kullanımına ilişkin lisansların belirlenmesinde temel olarak üç faktör devreye girmektedir. Bunlar, yazara atıfta bulunulması gerekip gerekmediği, ticari kullanıma izin verip vermediği ve eser üzerinde değişiklik yapma yetkisi verip vermediğidir. CC sistemine göre örneğin yazara atıfta bulunulmasının gerekmediği, bununla birlikte ticari kullanım ve değişikliklere herhangi bir lisans zorunluluğu olmaksızın izin verildiği hallerde eserin kamu malı olduğu kabul edilmektedir.

Altı temel lisansın tümü, temel olarak bilinen tüm kullanım türlerinin yanı sıra daha önce bilinmeyen tüm kullanım türleri için belirli koşullar altında genel kamuya kullanım hakları verir. Bu haklar arasında çoğaltma, dünya çapında dağıtma, kamunun kullanımına sunma, icra etme ve diğer kullanım hakları yer almaktadır. Eserin düzenlenmiş versiyonlarını yayınlama hakkı, SA (Share alike) isimli çekirdek lisanslarda aynı koşullar altında dağıtımla sınırlıdır ve ND (Non derivative) isimli lisanslarda hiç verilmez. NC ("Non commercial") isim bölümüne sahip temel lisanslar her türlü ticari kullanımı

hariç tutar. Tüm temel lisanslarda mevcut olan BY (Attribution) temel koşulu, kullanılan eserin sahibinin her kullanım için belirtilmesini gerektirir.

8. HAKLARIN İHLALİ HALİNDE AÇILABİLECEK DAVALAR

FSEK sistemi uyarınca “*eser sahibi*”nin “*mali ve manevi hakları*”nın haksız fiil ya da sözleşmeye aykırılık nedeniyle ihlali halinde hukuksal koruma, hukuk ve ceza davalarıyla gerçekleşmektedir. Fikri hakların korunmasında temel olarak kusura dayanmayan ve haksız fiil sonunda zararın gerçekleşmesi şartına bağlı olmayan bir sorumluluk anlayışı benimsenmiştir. FSEK’in 66 ilâ 70. maddelerinde hukuk davaları yoluyla koruma hükümleri düzenlenmiştir. Kanununun 15. maddesinde yer alan eser sahibinin tespitine yönelik özel düzenleme de hukuk davaları kapsamında değerlendirilmektedir. FSEK 71 ilâ 75. maddeleri ise hak ihlali halinde cezai yaptırımların uygulanması için açılacak ceza davalarını düzenlemektedir. Kanunda ayrıca 77. madde ile esaslı bir zarar veya hak ihlali tehdidi hallerinde, “*mahkeme tarafından diğer tarafa bir işin yapılması ya da yapılmaması, işin yapıldığı yerin kapatılması ya da açılması emri verilebileceği gibi, eserin çoğaltılmış nüshalarına ya da çoğaltmaya yarayan kalıp ve benzer araçlara ihtiyati tedbir yolu ile el konulabilmesi*” mümkündür. Bu konudaki talep açılacak hukuk davasından önce, “*dava ile birlikte*” ya da “*davanın açılmasından sonra*” ileri sürülebilir. Aynı maddenin ikinci fıkrasına göre haklara “*tecavüz ihtimali varsa*” yaptırım gerektiren nüshaların “*ithalat ve ihracatı*”nın gümrük mevzuatı uyarınca “*geçici süreyle*” durdurulabilmektedir.

a) HUKUK DAVALARI

Kanunda eser sahibinin “*manevi ve mali hakları*”nın ihlal edilmesi üzerine açılacak hukuk davaları kanunun 15. maddesi ile 66 ilâ 70. maddelerinde düzenlenmiştir.

“Eser sahipliğinin tespiti davası”

Manevi haklar arasında yer alan adın belirtilmesi yetkisini düzenleyen FSEK 15. maddesinin üçüncü fıkrası, “*eserin kimin tarafından meydana getirildiğinin ihtilafli olması durumunda*” eser sahibi olduğunu iddia eden kişiye bu durumun tespiti için dava açma hakkı tanımaktadır. Eser sahibi olduğunu iddia eden kişinin ölümü halinde FSEK 19. maddede sayılan kişiler de bu davayı açabilir. Birden fazla kişinin aynı eser üzerinde hak iddia etmesinin yanı sıra, anonim bir eserin sahibi olduğunu iddia etme ya da eser sahibi adının karıştırmaya yol açacak şekilde esere konulması durumlarında da eser sahipliğinin tespiti istenebilir.

“Tecavüzün ref’i davası”

FSEK 66. madde uyarınca mali ve manevi haklara karşı “*var olan ve halen devam eden bir tecavüze karşı*”, tecavüzün durdurulması ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için “*tecavüzün ref’i*” (kaldırılması) davası açılabilir. Davanın açılabilmesi için mütecevizin kusurlu olması şartı aranmaz. Mahkeme somut olayda yer alan hususları değerlendirerek yargılamanın devamı boyunca “*tecavüzün ref’i için gereken tedbirlerin uygulanmasına karar verebilir*” (FSEK m. 66/f. 4). Tecavüzün ref’i davasına ilişkin olarak manevi haklara tecavüz ve mali haklara tecavüz halleri sırasıyla FSEK 67 ve 68. maddelerde düzenlenmiştir.

FSEK 14. maddedeki kamuya sunma yetkisinin ihlali halinde ref davası açılabilmesi için *“kamuya sunma eyleminin eserin çoğaltılmış nüshalarının yayımlanması suretiyle gerçekleşmesi”* gerekir. *“Eser sahibinin adının belirtilmemesi, rızası dışında kamuya sunulması, adın karışıklığa yol açacak şekilde konulması, eserin haksız olarak değiştirilmesi”* hallerinde de *“tecavüzün ref’i davası”* açılabilir.

“FSEK 21. madde ve devamında tanımlanan mali hakların ihlali” durumunda da tecavüzün ref’i istenebilir. Hak ihlali *“hizmet ifası sırasında, bir işletmenin temsilci ya da çalışanı tarafından gerçekleştirilmişse, işletme sahibi hakkında da dava açılabilir”*.

FSEK 68. maddesi, mali haklara tecavüz halinde ref talebinin yanı sıra bedel davası da açılabileceğini öngörmüştür. Buna göre hak sahipleri mütecevizden, *“sözleşme yapılmış olması halinde isteyebilecekleri bedelin ya da FSEK hükümleri uyarınca tespit edilecek rayiç bedelin en çok üç katını”* isteyebilirler. Bu hüküm caydırıcı nitelikte bir medeni ceza olarak değerlendirilmektedir. *“İzinsiz çoğaltılan nüshalar henüz satışa çıkarılmamışsa bedel talebi, çoğaltılmış kopyaların, çoğaltmaya yarayan film, kalıp veya benzeri araçların imhası ya da bu araçların uygun bir bedel karşılığında kendine verilmesi seçeneklerinden herhangi birisi”* dava yoluyla kullanılabilir. İzinsiz çoğaltılan nüshaların satışa sunulmuş olması halinde ise mütecevizin elinde bulunan nüshaların imhası ya da bunların uygun bir bedelle devri ya da üç kat bedel istenebilir.

“Tecavüzün men’i davası”

Mali ve manevi haklara tecavüzün *“başlamış ya da başlaması muhtemel olması halinde”* tecavüzün önlenmesi veya teca-

vüzün devamı halinde bunu engellemek için “*tecavüzün men’i*” (önlenmesi) davası açılabilir (FSEK m. 69). Ref davası hukuka aykırı sonucu ortadan kaldırmaya yönelik olup tecavüzün men’i davası ise devam eden hukuka aykırılığın durdurulması ya da tehlike aşamasında önlenmesine yöneliktir. İhlal eylemi sona ermesine rağmen etkilerinin sürdürdüğü durumlarda her iki dava birlikte açılabilir. Tecavüzün men’i davalarında FSEK 68. maddenin yollamasıyla ref davalarına ilişkin adam çalıştıran sorumluluğu (m. 66/f. 2), kusur veya zarar şartının aranmaması (m. 66/f. 3) ve mahkemenin yargılama sırasında çeşitli tedbirlere hükmetmesi (m. 66/f. 4) hükümleri de uygulama olanağı bulmaktadır.

“Tazminat davası”

“Manevi hakları ihlal edilen kişi uğradığı manevi zarara karşılık olarak manevi tazminat ödenmesi için dava açabilir” (FSEK m. 70). Mahkemenin bu durumda *“para yerine ya da buna ek olarak başka bir manevi tazminat şekline”* karar vermesi mümkündür.

Mali hakları ihlal edilen kişinin mütecevizden tazminat isteyebilmesi için kusurunun olması şartı aranmaktadır. Bu durumda haksız fiil hükümleri uyarınca bir değerlendirme yapılacaktır.

Hak ihlaline uğrayan kişi tazminattan başka, *“mütecevizin eylemi nedeniyle elde edilen kârın kendisine verilmesini de”* isteyebilecektir. Bu durumda FSEK 68 uyarınca *“hak sahibi üç kat bedel talep etmişse, söz konusu bedelden indirim yapılacaktır”*.

b) CEZA DAVALARI

FSEK 71. maddesinde *“manevi, mali, bağlantılı hakların çeşitli şekillerde ihlali”* suç sayılarak hapis ve adli para cezası yaptırımları öngörmüştür. Maddeye göre suç sayılan eylemler, *“mali ve manevi hakları izinsiz kullanmak”, “başkasına ait esere kendi adını koymak”, “bir eserden kaynak göstermeksizin alıntı yapmak”, “alenileşmemiş bir eserin içeriği hakkında izinsiz kamuya açıklama yapmak”, “eserle ilgili yetersiz, yanıltıcı ya da yanlış nitelikte kaynak göstermek”, “eserin mali haklarının kullanılmasında tanınmış bir başkasının adından yararlanmak”* olarak sayılmıştır.

“Hukuka aykırı olarak üretilmiş işlenmiş, çoğaltılmış, dağıtılmış veya yayımlanmış bir eseri, icrayı, fonogramı veya yapımı satışa arz eden, satan veya satın alan kişiler de kovuşturma evresinden önce bunları kimden temin ettiğini bildirerek yalananmalarını sağladıkları takdirde, haklarında verilecek cezadan indirim yapılabileceği gibi ceza vermekten de vazgeçilebilir” (FSEK m. 71/son fıkra).

Kanununun 72. maddesinde *“Bu Kanunda yer alan hakların korunması amacıyla eser, icra, fonogram, yapım ve yayınların kullanımının kontrolünü sağlamak üzere erişim kontrolü veya şifreleme gibi koruma yöntemi ya da çoğaltım kontrol mekanizması uygulamalarıyla sağlanan etkili teknolojik önlemleri etkisiz kılmaya yönelik; a) Ürün ve araçları imal veya ithal eden, dağıtan, satan, kiraya veren veya ticari amaçla elinde bulunduranlar, b) Ürün ve araçların reklam, pazarlama, tasarımı veya uygulama hizmetlerini sunanlar”* hakkında hapis cezası öngörülmüştür.

Kanunda tanımlanan suçlar hakkında “soruşturma ve kovuşturma yapılması şikâyete bağlıdır” (FSEK m. 75). Şikâyetin hukuken geçerli sayılabilmesi için hak sahipliğini kanıtlayan belgelerin şikâyet süresi içinde savcılığa verilmesi gerekir. Aksi durumda savcılık tarafından kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilir. Hak sahiplerinin şikâyet haklarını kullanabilmeleri için “*Milli Eğitim Bakanlığı ve Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri olmak üzere ilgili gerçek ve tüzel kişiler durumu hak sahiplerine bildirir*”. Şikâyet üzerine cumhuriyet savcısınca “*suça konu olan eşyaya ilişkin olarak el koyma koruma tedbiri*” uygulanması için gerekli işlemler yapılır. Cumhuriyet savcısı gerek görürse, hukuka aykırı olarak “*çoğaltılan eserin çoğaltılmasıyla sınırlı olarak faaliyetin durdurulmasına*” da karar verebilir. Ancak bu kararın “*24 saat içinde hakim onayına sunulması*” gerekir. Hakim tarafından “*24 saat içinde onaylanmayan karar*” hükümsüz hale gelir.

FSEK 81. maddesi hükmü, tecavüzün önlenmesine yönelik olarak “*musiki ve sinema eserlerinin çoğaltılmış nüshaları ile süreli olmayan yayınlara bandrol zorunluluğu*” getirmiş ve bu yükümlülüğe aykırılığı suç olarak tanımlayıp hapis ve adli para cezası yaptırımını öngörmüştür.

**T.C. KÜLTÜR VE TURİZM
BAKANLIĞI**

